

Oponentský posudek disertační práce Mgr. Andrey Felcmanové
„Lexical coselections in non-native speaker English text“
(„Lexikální koselekce v anglickém textu nerodilých mluvčích“)

Disertační práce analyzuje několik typů slovních spojení s cílem postihnout rozdíly v míře autenticity jazykového projevu nerodilých mluvčích. Jejím cílem je potvrdit či vyvrátit hypotézu, že jazyk nerodilých mluvčích je méně idiomatičtější než jazyk rodilých mluvčích. Studie ukazuje, že jazyk nerodilých mluvčích je obecně méně variabilní a vykazuje menší míru idiomatičnosti.

Studie je aplikací korpusového přístupu. Popisuje několik typů lexikálních koselekcí a analyzuje rozdíly v jejich tvorbě a užívání. Jako materiál k výzkumu slouží soubor esejů českých mluvčích, soubor esejů nerodilých mluvčích jiného než českého původu a soubor recenzí, jejichž autory jsou rodilí mluvčí (převážně profesionální autoři recenzí). Aby bylo dosaženo co největší míry objektivity výzkumu, je analyzovaný materiál konfrontován s jazykovými daty, jejichž zdrojem je především Britský národní korpus, Frazeologická databáze a vybraný soubor slovníků. V odůvodněných případech byli k hodnocení jazykových dat přizváni rodilí mluvčí.

Je to pilotní studie, která popisuje a testuje způsoby výzkumu frazeologické kompetence nerodilých mluvčích. Předložená metodologie výzkumu lexikálních koselekcí se ukazuje jako perspektivní.

Práce je velmi dobře zasazena do širokého teoretického rámce (viz též bohatá bibliografie). Předložená analýza je velmi dobrou aplikací teoretického přístupu, který jazykovou vrstvu gramatickou a vrstvu lexikální nepokládá za vrstvy autonomní. Výzkum dokládá, že obě vrstvy jsou propojené a na sobě závislé.

Analýza trojslovních a čtyřslovních neidiomatických spojení dokládá, že nerodilí mluvčí se více opakují, jejich angličtina není tak kreativní a idiomatičtější. Analýza používání frázových sloves rovněž dokládá menší variabilitu a menší míru idiomatičnosti v jazyce nerodilých mluvčích. V případě předložkových sloves je situace jiná – jak rodilí tak nerodilí mluvčí je používají dvakrát více než frázových sloves. Analýza dvou typů kolokací ukázala mimo jiné, že na rozdíl od rodilých mluvčích užívají nerodilí mluvčí velmi běžné lexémy, zejména v kombinaci „adjektivum + substantivum“ (v kombinaci „substantivum + verbum“ nerodilí mluvčí nicméně vytvářejí více kolokací, které se v Britském národním korpusu nevyskytují).

Autorka předkládá velmi dobrou evaluaci kvantifikačních ukazatelů, v níž bere v potaz i faktory stylistické. (Zde malá poznámka: navzdory svému tvrzení, že neidiomatická víceslovní spojení nebude hodnotit z hlediska funkčního, autorka tak činí, třebaže nesystematicky - viz např. str. 33.)

Za přínosný rovněž považuji fakt, že autorka předkládá analýzu nejen neidiomatických typů slovních spojení, ale také vybraných typů slovních spojení, která jsou idiomatická (nepředstavují sekvence, jejichž význam je tvořen kompozičně).

Práce je logicky a přehledně strukturována a je napsána výbornou angličtinou.

Autorka studie uvádí v apendixu tři vzorové texty z analyzovaného materiálu. Bylo by užitečné všem materiál poskytnout čtenáři v příloze nebo na CD (autorka sice odkazuje na příslušné internetové zdroje, nicméně čtenáři chybí přístup k souboru esejů, jejichž autory jsou čeští mluvčí).

Rovněž se ukazuje potřeba rozšířit zkoumaný materiál, analyzovat větší počet textů. Autorka uvádí, že by bylo přínosné analyzovat materiál z „The International Corpus of Learner English“, nicméně v době práci na disertaci byl pro ni tento korpus nedostupný (některé výsledky svého výzkumu tak předkládá jako předběžné). Např. co se týče variability ve strukturní taxonomii trojslovních a čtyřslovních neidiomatických spojení, autorka uvádí, že vzhledem k relativně omezenému materiálu, který měla k dispozici, by bylo třeba analyzovat více jazykových dat (kupř.: daná spojení v jazyce nerodilých mluvčích vykazují větší strukturní variabilitu, nicméně autorka správně upozorňuje, že je přesto možné, že v jazyce rodilých mluvčích by mohl být počet strukturních typů nakonec vyšší).

Vzhledem k tomu, že nerodilí mluvčí jsou laici v dané oblasti, by bylo přínosné použít ke kontrastivní analýze také práce rodilých mluvčích, kteří jsou v tomto ohledu srovnatelní s nerodilými mluvčími (tedy použít pro srovnání větší soubor esejů, jejichž autory nejsou profesionální tvůrci recenzí). Lze totiž předpokládat, že jazyk neprofesionálů (třebaže rodilých mluvčích) se bude do jisté míry lišit od jazyka profesionálů v dané oblasti – bude pravděpodobně méně kreativní, méně idiomatický.

V analýze jazyka českých mluvčích autorka zohledňuje stupeň pokročilosti ve znalosti angličtiny a zjištěné rozdíly hodnotí; nicméně nečiní tak v analýze neidiomatických slovních spojení (je ovšem třeba uznat, že vzhledem k typologii neidiomatických slovních spojení by taková analýza byla pravděpodobně nesnadno proveditelná, často totiž jde o strukturně nekompletní spojení).

Nabízí se také otázka, nakolik by bylo přínosné analyzovat jazyk také pokročilých studentů (autorka studie analyzuje jazyk českých mluvčích, jejichž stupeň pokročilosti nepřevyšuje úroveň „upper-intermediate“) - lze předpokládat, že jazyk pokročilých studentů bude idiomatictější.

Zohlednit stupeň pokročilosti by bylo užitečné i v analýze jazyka nerodilých mluvčích, kteří nejsou českého původu – viz např. zajímavý fakt, že jazyk rodilých mluvčích a jazyk nerodilých mluvčích, kteří nejsou českého původu, vykazuje velmi malý rozdíl ve výskytu frázových sloves (srov. též souhrnná tabulka na str. 108).

V analýze jazyka nerodilých mluvčích, kteří nejsou českého původu, by bylo zajímavé zohlednit vliv rodného jazyka mluvčího (samozřejmě autorka bere v úvahu vliv mateřského jazyka u českých mluvčích).

Vzhledem ke komplexní povaze zejména frázových (ale i předložkových) sloves by bylo užitečné pro adekvátnější zhodnocení výsledků uvádět celý vnitřněvětný kontext, v němž je daného slovesa užito (potřeba širšího kontextu se koneckonců vyjevuje i v tom, že autorka

kontext uvádí u chybných užití popisovaných sloves). Potřeba uvádět vnitřněvětný kontext vyvstává i v klasifikaci jednotlivých typů sloves – např. *enter into* je klasifikováno jako „aspectual verb“ (str. 100).

Potřeba zohlednit a uvádět kontext se vyjevuje rovněž v kategorii neidiomatických víceslovních spojení, v níž se vyskytují posloupnosti, jejichž struktura je koherentní – bylo by zajímavé sledovat, v jakých vnitřněvětných a nadvětných kontextech se takové posloupnosti objevují, tj. postihnout faktory, které vedou k jejich častému používání (např. posloupnost „I think that the“ zcela symptomaticky končí určitým členem). – Nejen zde se ukazuje potřeba brát v potaz vnitřněvětný (resp. i širší) kontext. Např. typ „copula *be* + NP/adj phrase“ se vyskytuje pouze v jazyce českých mluvčích, tj. nevyskytuje se v jazyce rodilých mluvčích a v jazyce nerodilých mluvčích jiného než českého původu. Nicméně tento typ se stýká s typem „a noun/pronoun + *be*“ (který se vyskytuje ve všech třech souborech textů) - je tedy třeba analyzovat posloupnosti nejen jako opakující se sumu slov a v jistých případech vzít v úvahu rovněž spojení delší než čtyřslovná. (V této souvislosti se nabízí dílčí otázka: Lze předběžně predikovat rozdíly v používání pětislovních a šestislovních spojení - kromě faktu, že delší spojení jsou, jak autorka s odkazem na příslušnou odbornou literaturu uvádí, vzhledem ke své složitosti méně frekventovaná?)

V analýze kolokací by bylo užitečné zahrnout kromě typu „substantivum + verbum“ také kombinaci „verbum + substantivum“ – nota bene pokud autorka zahrnuje pod kombinaci „substantivum + verbum“ struktury typu *books made into films, stories aided by, story is told, novel written* nebo *people were tortured*.

Podkapitola 5.11 navzdory svému obecnému názvu analyzuje používání pouze dvou frázových sloves (*end up* a *churn out*). Autorka výběr těchto sloves zdůvodňuje, přesto by bylo přínosné analyzovat také slovesa, která se vyskytují častěji než *end up*, kupř. *find out* nebo *come back* (tato slovesa se také, na rozdíl od *churn out*, vyskytují ve všech třech analyzovaných korpusech).

Lze očekávat, že výpovědní hodnotu testu kolokační salience by zvýšilo, kdyby do něj bylo zahrnuto více studentů s úrovní znalosti vyšší než „intermediate“ (autorka uvádí, že test absolvovalo 15 středoškolských studentů s úrovní „intermediate“ a 6 dospělých studentů s úrovní „FCE“ až „CAE“) - takto by bylo možné očekávat lepší výsledky, než jakých bylo dosaženo (pouze 27 % správných odpovědí).

Disertační práce je pečlivě zpracována, zde jen několik málo dílčích připomínek:

Spojení „relate to the“ je uvedeno jako příklad spojení, které obsahuje „to-clause“.

Spojení „I don't think that“ je analyzováno jako čtyřslovní spojení – jak by autorka analyzovala spojení v podobě „I do not think that“?

Spojení „the lord of“ je popsáno jako „VP + active VP“.

Předložená disertační práce splňuje po stránce obsahové i formální požadavky kladené na disertační práci. Práci jednoznačně doporučuji k obhajobě.

